

Juhlakirja JUFO- maailmassa

Janne Harjula, Maija Helamaa & Janne Haarala (toim.): Times, Things & Places. 36 Essays for Jussi-Pekka Taavitsainen. J.-P. Taavitsainen Festschrift Committee 2011. 415 s.

Hyvän ystäväni Turun yliopiston arkeologian professori Jussi-Pekka Taavitsaisen 60-vuotispäivän kunniaksi hänen kollegansa ja ystävänsä julkaisivat näyttävän juhlakirjan. Ystävää ja hänen ystäviensä suurta ponnistusta tulee kunnioittaa ja ylistää. Lahja on arvokas ja vanhojen humanististen, akateemisten perinteiden mukainen. Juhlakirjatraditio on varsinkin saksalaisessa ja sitä seuranneessa venäläisessä akateemisessa maailmassa arvostetussa asemassa. Itse teos on upeasti taitettu, kauniisti kuvitettu ja loistavasti toimitettu. Siinä on paljon tieteellisesti tärkeitä ja muutenkin kiintoisia puheenvuoroja, joita ovat käyttäneet eri alojen eturivin tutkijat ja Jussi-Pekka Taavitsaisen oppilaat ja ystävät.

Historiallinen Aikakauskirja on suomalaisessa Julkaisufoorumi (JUFO) -luokittelussa korkeatasoinen kansainvälinen tiedelehti. Yliopistojen uudessa rahanjakomallisessa tutkimuksen JUFO-luokitus on ratkaiseva tutkimusta arvioitaessa.

Suurin potti tulee 2. ja 3. luokan julkaisuista. Kategoriasta 1 saa hieman rahaa, ja muut ovat täysin merkityksettömiä. HAikissa ei siten sovi kirjoittaa ylistyspuheita, vaan arvostella tämänkin teoksen tieteellistä arvoa ja samalla pohtia koko juhlakirjaperinnettä.

Teos sisältää laajan kirjon artikkeleita aina geologiasta ja biologiasta arkeologian eri osa-alueiden kautta kulttuuriantropologiaan, kansatieteeseen, nimistötutkimukseen, saaga-tutkimukseen, puhtaisiin aivovoimisteluihin ja muistelmatyyppeihin kirjoituksiin. Erikoinen matematiikan ja arkeologian poikkitieteellinen yhdistelmä on Heikki Simolan pohdiskelu katenarin (ketjukäyrä) ja saviruukun muotojen yhteneväisyydestä. Kaikilla teksteillä on yhteytensä päivänsankariin. Artikkelit on jaoteltu oivasti ja kirjan otsikkoa seuraten kolmeen pääluokkaan: "Times", "Things" ja "Places". Ajallisesti liikutetaan nykyisyyden ja vuoden 10 000 eKr. välillä.

Lahjana tällainen valikoima on tietenkin oiva. Tieteellisen käytettävyyden näkökulmasta asia ei ole kuitenkaan näin. Tärkeät tieteelliset puheenvuorot tulisi käyttää siellä, mistä kollegat ja asiasta kiinnostuneet osaavat niitä etsiä. Ne pitää julkaista kyseisen täsmäalan merkittävissä aikakauskirjoissa. Siellä käydään keskustelua nykyisessä maailmassa. Omasta näkökulmastani esimerkiksi Juha Kantasen artikkeli eurooppalaisen nautan alkuperästä on kiintoisa.

Mieleeni ei kuitenkaan pälkähtäisi etsiä sitä juhlakirjasta.

Osa kirjoittajista onkin ymmärtänyt tämä niin tässä kuin muissakin juhlakirjoissa. Artikkelien taso on siksi kirjava. On loistavia puheenvuoroja kuten Matti Saarniston artikkeli Saimaan ja Laatokan norpan eriytymisen ajoituksesta geologian näkökulmasta. Toisaalta on tekstejä, jotka on kyhätty jätteistä, kun on tullut luvatuksi ja ystävälle kuuluu antaa jotakin hänen merkipäivänään.

Tieteellisesti pysähdyin pohtimaan arkeologian maailmaa, koska kyse on arkeologian professorista ja useimmat kirjoittajat ovat arkeologeja. Onko arkeologia tie-de vai metodi? Tämän kirjan perusteella kallistun entistä vakavammin jälkimmäiseen. Pääosa kirjoittajista esittelee omaa tutkimusprosessiaan ja kuvailee löytöjään. Tullos onkin löydön kuvaus: sivutolkulla kerrotaan sen yksityiskohtia.

Pahimmillaan keskitytään vielä johonkin detailjiin (esim. kuvaan) ja tyydytään sen selittämiseen ilman, että esittäisiin jotakin suurempaa kokonaisuutta tai ilmiötä, johon detailji kuuluu. Tuukka Talviokin esittelee tutkimushistoriaa ja kuvaa Turussa keskiajalla löytyjä kolikoita otsikkonsa mukaisesti. Hän ei pohdi lainkaan, mitä tämä rahanlyönti tarkoittaisi, ja tuntuu olevan tietämätön asiasta käydystä historiatieteellisestä keskustelusta. Tieteen pitäisi olla yleistävämpää ja ratkaista jokin ongelma. Metodi on keino etsiä, kuvata ja työstää

lähteitä tieteellistä johtopäätelyä ja teorianmuodostusta varten.

Asiassa on myös toinen puolensa. Tieteet ovat yhä laajemmin monitieteistymässä. Jos pitäydytään vain oman alan kirjoituksissa ja lähipiiriin mielipiteissä, supistetaan juuri oman alan merkitystä, kun ei osallistuta kuin omiin keskusteluihin. Useissa artikkeleissa nojautaan vain arkeologiseen ja pahimmillaan vain suomalaisen kirjallisuuteen, koska tämä riittää löytöesineen kuvaukseen. Luulisi, että olisi arvokasta tuntea ympäristössä käyty historiatieteellinen keskustelu. Se voisi auttaa oman tutkimusmateriaalin avaamisessa. Tarkasti ottaen tämän tunteminen on jopa velvollisuus, jos esittää historiaa koskevia väitteitä. Pelkän arkeologisen tutkimuksen tunteminen ei tähän riitä, eikä vanhentuneen populaarihistorian lukeminen auta, vaan vain sootkee.

Näinpä tekstissä kummittelee 1800-luvun kansallisromanttinen käsitteistö muinaiskansoista ja -heimoista alkaen. Tähän ei kukaan vakavasti otettava historioitsija enää usko. Kun Aki Arponen pohtii puuvillan ja silkin alkuperää pohjoisessa, hän tuntee vain Länsi-Euroopan yhteydet. Kuitenkin Novgorodissa ja Arkangelissa oli kaupan aasialaisia kankaita ja sinne tuli kauppiaita Kaukasiasta. Näillä oli yhteytensä ainakin Baltian kaupunkeihin. Tätä ei voi lukea vanhasta ja perinteisestä suomalaistutkimuksesta.

Sinänsä kiintoisassa artikkelissaan ”leppäukoista”, rahoista, magiasta ja haudoista Juha Ruohonen äimistelee turhaan Tervon Kuoliosaaren 1720-luvun vainajan äärellä. Jos hän olisi lukenut nykyaikaista historiantutkimusta, hän tajuaisi, että valtakunta ei suinkaan ollut todellistunut periferioissa tuolloin. Kaikki ihmiset eivät olleet kirkkojen kirjoissa eikä kirkkolaki heitä saavuttanut. Itse asiassa kirkkojen hautausmaita on tuskin kuvattu ajan itäsuomalaisissa kylä-

kartoissa. Silti ihmiset kuolivat, ja sukulaiset hautasivat heidät perinteisillä tavoillaan. Tämä oli syrjäseuduilla pääsääntö eikä vain sotien aikainen poikkeus. Olisikin ollut mielenkiintoisempaa miettiä löytöä nykyaikaisen historiankirjoituksen pohjalta: kuinka hitaasti eurooppalainen kristillinen valta on tunkeutunut Suomen erämaihin. Melkein nykyisyyteen asti muinaiskulttuuri on elänyt ja muovautunut ja lopulta kristillistynyt. Viitaaamalla vanhentuneisiin kuntahistorioihin ja niiden harrastelijamaiseen uskoon Suomen kristillisyydestä jo ”keskiajalla” ei päästä kovin pitkälle.

Hirvein esimerkki tästä on kuitenkin Björn Olsenin artikkeli arktisen alueen keskiaikaisista monihuoneisista taloista. Siinä erinomainen tutkimushypoteesi kompastuu täyteen asiantuntemattomuuteen selityksessä. Kirjoittaja yrittää pakottaa havaintonsa teoriaan idän ja lännen kilpailusta, jota toki kansallinen venäläinen historiantutkimus hellii. Venäläisten näkemykset perustuvat pitkälti Karamzinin 1800-luvun kirjoituksille, jotka tukeutuvat 1700-luvun Tatishshevin mielikuvitukseen, varhaisuudenajan moskovalaiskronikoihin ja pyhimyselämäkertoihin, jotka eivät ole keskiajalta. Nykyisen käsityksen mukaan alueella oli yksittäisiä kauppiaita, mutta ”venäläinen valta” tunkeutui sinne vasta 1400-luvun lopun jälkeen. Näyttäisi siltä, että Olsenin kuvailemat talot heijastavat pohjoiseen tunkeutuvaa kuninkaannvaltaa ja valtakuntaa. Olisi ollut hauska lukea, mitä hänen materiaalinsa oikeasti kertoo, jos hän tuntisi nykyaikaista historiantutkimusta.

Onko sitten juhlakirjalla asemaa tämän päivän yliopistomaailmassa? Juhlakirjat ovat JUFO:n 0-kategoriassa. Siten ne eivät tuota yliopistolle ja sen tulosityksiköille yhtään rahaa, jota pitäisi olla, jotta professorienkin palkat voitaisiin

maksaa. Yksiköiden (laitos, tiedekunta, osasto) on nykyisin sijoitettava resurssinsa (rahat ja henkilöstön työtunnit) niin, että niistä tulee tuloja. Ei ole mahdollista käyttää resursseja sellaisten julkaisujen tuottamiseen, joista ei muodostu tuloa. Näin on asiakas eli opetusministeriö päättänyt.

Yliopistolaitos on kokenut viime vuosina valtavan muutoksen. Monia arvokkaita perinteitä on tuhoutunut. Näin on käynyt tehokkuuden ja markkinoiden alttarilla koko yhteiskunnassa muutenkin. Juhlakirjaperinne on ilmeisesti yksi uhritässä joukossa. On ikävää, kun vanhasta joutuu luopumaan. Voi kuitenkin kysyä, onko tämä tieteen näkökulmasta sittenkin hyvä asia: julkaiseminen selkiytyy ja keskustelut keskittyvät tietyille foorumeille. Näin yhä laajeneva ja monitieteistyvä tiedeyhteisö saavuttaa tärkeitä puheenvuorot, eikä se ole enää pienten kaveripiirin ja kahvipöytäkeskusteluiden varassa.

Juhlakirjoihin uppoaa myös todellisuudessa kohtuuttomasti resursseja. Ajatellaanpa tämänkin kirjan vaatimaa työtä ja vaikka vain kielentarkastukseen menneitä rahojia: tieteellisesti ja ammatillisesti ne olisi kannattanut kohdistaa muuten. Jos ollaan sitä mieltä, että humanistiset tieteet ovat edelleen taitaita, olen tietenkin väärässä. Luulen vain, että tämä ei ole nykyisessä maailmassa mahdollista.

– JUKKA KORPELA